

6. Finanspolitik og det lange sigte

Vigtige begreber

- **Finanspolitik** beskriver beslutninger om statens udgifter og indtægter (herunder også beslutninger om regionale og kommunale budgetter, m.m.)
- **En ekspansiv finanspolitik** har til formål at øge BNP-væksten.
 - o Sker, groft sagt, gennem en forøgelse af de offentlige udgifter, eller ved at sænke de offentlige indtægter.
- **En kontraktiv finanspolitik** har til formål at dæmpe BNP-væksten.
- **Finanseffekten** måler virkningerne af finanspolitikken i et givet år på BNP væksten i samme år. En etårig finanseffekt på 1,2 pct. i 2009 beskriver således, at de finanspolitiske beslutninger i 2009 isoleret set øgede BNP-væksten i samme år med 1,2 pct-point. Beregningen af finanseffekten er forbundet med en vis usikkerhed, herunder fordi det er vanskeligt at måle en neutral finanspolitik (som kontrafaktisk scenarie).
- **Stabiliseringspolitik** er traditionelt en vigtig finanspolitisk opgave. Man forsøger at øge aktiviteten under en lavkonjunktur og bremse den under en højkonjunktur for at opnå en (delvis) udjævning af konjunktursvingningerne
- **Strukturpolitik** i form af strukturreformer kan eksempelvis være motiveret af et ønske om mere permanente ændringer i velfærdspolitikken, en anden indkomstfordeling eller forbedringer i skattesystemets funktionsmåde.
- **En diskretionær ændring** refererer til en aktiv politisk beslutning om at ændre bestemte udgiftsposter, skattesatser m.m. Sådanne ændringer aftales typisk i forbindelse med Finansloven eller reformpakker.
- **De automatiske budgetreaktioner** fremkommer via den måde, velfærdsordningerne og skattesystemet er indrettet på. Når fx arbejdsløsheden stiger, vil udgifterne til arbejdsløshedsunderstøttelse automatisk stige. Tilsvarende vil stigende indkomster automatisk medføre en stigning i skatteindtægterne.
- **De automatiske stabilisatorer** er et udtryk for, i hvor høj grad de offentlige finanser automatiskholder hånden under husholdningernes købekraft i en lavkonjunktur i form af højere indkomstoverførsler (fx dagpenge og kontanthjælp) og lavere skatteindtægter.
- **Saldoen** på de samlede offentlige finanser er de samlede drifts- og kapitalindtægter, minus de samlede drifts- og kapitaludgifter i offentlig forvaltning og service.
 - o Udviklingen i den offentlige saldo påvirkes i høj grad af de aktive finanspolitiske beslutninger om indtægter (skatter m.m.) og udgifter.
- **Nettofordringserhvervelsen i offentlig service** og forvaltning svarer til den offentlige saldo og kan tolkes som det beløb, der netto kan erhverves finansielle fordringer for i perioden. Finansielle fordringer er f.eks. obligationer, bankinskud, udlån, m.m.

- Flowstørrelsen, der angiver forskellen mellem den offentlige sektors INDTÆGTER og UDGIFTER

Tabel 11.1. Den private sektors nettofordringserhvervelse

	ADAM-navn	Mia. kr. 1991
Indtægter:		
Bruttofaktorindkomst	<i>Yf</i>	712.1
Indkomstoverførsler	<i>Ty</i>	157.7
Renteindtægter, netto	<i>Tipn</i>	-12.8
Øvrige indtægter, netto	<i>Taour+Tkou</i> <i>-(Taoir+Typri+Tkoil+Iov)</i> <i>+Twen+Tken</i>	-19.3
Indtægter, i alt		837.7
Udgifter:		
Forbrug	<i>Cp</i>	430.2
Investeringer	<i>I-Io</i>	120.2
Direkte skatter	<i>Sd</i>	245.2
Andre skatter	<i>Sa</i>	15.7
Udgifter, i alt		811.3
Privat nettofordringserhvervelse	<i>Tfpn</i>	26.4

Anm: Forskellen mellem indtægter og udgifter er frem til og med 1989 ikke nøjagtig lig med nettofordringserhvervelsen. Afvigelsen dækker over nationalregnskabets særlige "afstemningskonto".

- En positiv nettofordringserhvervelse er et udtryk for et opsparingsoverskud, mens en negativ nettofordringserhvervelse er et udtryk for et opsparingsunderskud.
- **Nettofordringserhvervelsen i den private sektor** er lig med forskellen mellem sektorens opsparing – den del af den disponible indkomst som ikke forbruges – og sektorens investeringer.
 - Dominerende indtægtsposter: bruttofaktorindkomsten (BFI) og indkomstoverførsler
 - Dominerende udgiftsposter: privat forbrug, private investeringer, og direkte skatter
- **Nettofordringserhvervelsen** over for udlandet bestemmes er udgangspunkt vare- og tjenestebalancen, der fremkommer som forskellen mellem eksport og import (af varer og tjenester). Hertil skal dog lægges en række mindre poster, herunder nettorenteindtægter, der er numerisk størst.
- **Ved en holdbar finanspolitik** forstås en finanspolitik, der i sammenhæng med strukturpolitikken er indrettet sådan, at fremtidens krav til de offentlige finanser (f.eks. stigende folkepension til arbejdende generationer som følge af flere ældre) kan imødekommes, uden at det bliver nødvendigt med fremtidige stramninger (brugerbetaling, stigende skat, reduktion af serviceniveau, m.m.). Den finanspolitiske holdbarhed indebærer således noget om, at den offentlige nettogæld/nettofordrings andel af BNP skal stabiliseres på lang sigt, men siger ikke noget om, niveauet. Selv med en holdbar finanspolitik kan et underskud på den strukturelle saldo godt være større end budgetlovens nuværende krav om, at det ikke må overstige 1 pct. af BNP, og et underskud på den faktiske saldo kan overstige EU-konvergenskriteriet på 3 pct. af BNP. Målet kan derfor ikke stå alene.

- **Holdbarhedsindikatoren (HBI)** er en værdi, der angiver den finanspolitiske holdbarhed og opgøres som pct. af BNP. Hvis HBI er 0 eller positiv, er finanspolitikken holdbar, mens en negativ HBI angiver omfanget (numerisk) af den permanente forbedring af de offentlige finanser, der er nødvendig for på lang sigt at sikre en stabil offentlig nettogæld/nettofordring som andel af BNP.
- **Det finanspolitiske råderum** opgøres af regeringen som de ekstra offentlige udgifter eller skattelettelser, der kan realiseres ud over et konstant reelt offentligt forbrug (nulvækst) og forudsat strukturel balance på de offentlige finanser på det mellemlange sigte. Konvergensprogrammet indeholder en oversigt over råderummet frem til 2030.
 - En fastholdelse af det offentlige serviceniveau — dvs. en vækst i det offentlige forbrug svarende til de demografiske udviklinger med flere ældre m.m. — vil isoleret set vanskeliggøre en stor del af mulighederne for et potentielt finanspolitisk råderum.
- **Bruttofaktorindkomsten** er et mål for den samlede produktion opgjort i faktorpriser, dvs. produktionens værdi uden moms og andre afgifter.
- **Produktionsgabets/outputgab** angiver, hvor langt den danske produktion (målt ved BNP) er fra det strukturelle niveau, svarende til en normal kapacitetsudnyttelse i økonomien. Det anses derfor som en samlet indikator for den aktuelle konjunktursituation og spiller på den baggrund også en fremtrædende rolle i tilrettelæggelsen af den økonomiske politik.
 - Beregnet mål for, hvor langt produktionen og beskæftigelsen er fra deres strukturelle niveauer. Når gabene er positive, så indikerer det, at der er knappe ressourcer i økonomien i forhold til en normal konjunktursituation. Det skyldes, at økonomien arbejder over sin normale kapacitet ved et positivt outputgab og omvendt, når produktionsgabets outputgab er negativt.
 - Er givet ved summen af beskæftigelsesgabets og produktivitetetsgabets.
- **Totalfaktorproduktiviteten (TFP)** er et mål for den velstandsvækst, som kapital og arbejdskraft ikke kan forklare og tolkes typisk som den langsigtede teknologiske udvikling, organisatoriske fremskridt mv. Totalfaktorproduktiviteten er uafhængig af kapitalapparatet.
- **Den primære saldo** er saldoen ekskl. nettorenteindtægter og viser således saldoen som den ville være, hvis den offentlige nettogæld var 0 (og der var samme gennemsnitlige forrenting af aktiver og passiver).
- **Den strukturelle offentlige saldo** er en beregnet størrelse, der angiver saldoen renset for konjunkturudsving og andre midlertidige forhold.
 - I foråret 2022 at der ved forelæggelsen af finanslovsforslaget i august højst må være et skønnet underskud på den strukturelle saldo på 1 pct af BNP i det følgende år (tidligere 0,5 pct).
 - EU's *Medium Term Objective (MTO)* fastlægger desuden minimumskrav til den strukturelle saldo for enkelte medlemslande. Denne er for tiden sammenfaldende med Budgetlovens krav (maks. 1 pct. af BNP)

- **Rammerne for finanspolitikken** udgøres af (1) kravene til den faktiske (maks underskud 3 pct. af BNP) og strukturelle saldo (maks underskud 1 pct. af BNP), (2) den offentlige gæld (maks 60% af BNP), (3) overholdelse af Budgetloven og udgiftslofterne, (4) samt varetagelse af hensynet til finanspolitisk holdbarhed.
- **ØMU-gælden** er en betegnelse for den offentlige bruttogæld i EU-landene, opgjort efter særlige fælles regler. Det er delvist en bruttostørrelse, dvs. opgjort uden at modregne for samtlige offentlige finansielle aktiviteter
- **Nettogælden** er en nettostørrelse for gælden, hvor et lands samlede finansielle forpligtelser (gæld) trækkes fra landets finansielle aktiviteter . Det er således forskellen mellem statens aktiver og passiver.
 - o Beholdningsstørrelse, der angiver, den hvor stor den samlede gæld er på et givent tidspunkt. Nettofordringserhvervelsen er derimod en strømsstørrelse, der beskriver, hvordan forholdet mellem de offentlige indtægter og udgifter har ændret sig i en given periode.
- **Finansloven** er statens budget, der ifølge grundloven senest skal fremsættes 4 måneder før begyndelsen af næste finansår (31. august)

Vigtige udviklinger

Ekspansiv og kontraktiv finanspolitik

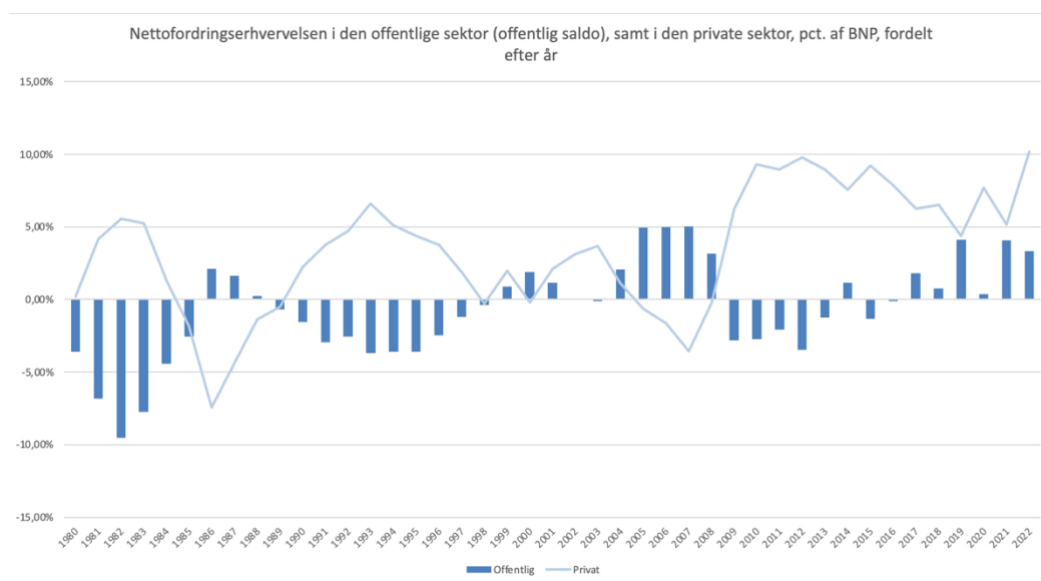
- En ekspansiv finanspolitik, hvor der f.eks. indføres skattelettelser eller efterspørgslen stimuleres, vil ikke bare øge produktionen og beskæftigelsen, men vil, isoleret set, indebærer en belastning af de offentlige finanser. Der kan således opstå et underskud på den offentlige saldo, hvilket igen kan forøge den offentlige gæld. Dertil kommer, at en ekspansiv finanspolitik ofte er forbundet med højere inflation, hvilket ligeledes kan presse de offentlige finanser. I en situation med høj ledighed kan det dog alligevel være ønskværdigt at føre en ekspansiv finanspolitik, mens mulighederne for at gøre selv samme afhænger af, om der er tilstrækkelige finanspolitiske handlemuligheder, dvs. om stillingen på de offentlige finanser er tilstrækkelige gunstige i udgangspunktet. Det indebærer således, at mulighederne for at gøre en ekspansiv finanspolitik afhænger af, hvorvidt der i højkonjunkturperioder er sikret et passende overskud på de offentlige finanser (DØ1980, s.168).
 - o I nyere tid er man blevet mere forsigtig med såkaldt *fine-tuning* af finanspolitikken, idet der er en betydelig forsinkelse i de statistiske oplysninger om den økonomiske udvikling efter en given reform, hvortil kommer reaktionstiden i det politiske system såvel som beslutningen og vedtagelsen af foranstaltningerne. Det indebærer, at den økonomiske situation kan have ændret sig betydeligt fra tidspunktet om de første overvejelser indtil forslaget er implementeret (DØ1980, s.169)
- Efter finanskrisen førte mange lande, inklusive Danmark, en ekspansiv finanspolitik, dog mulighederne for at stimulere efterspørgslen begrænset som følge af hensynet til saldoen på de

offentlige finanser. Senere blev opmærksomheden rettet på, hvordan man strukturpolitisk kunne forbedre de offentlige finanser, hvilket resulterede i bl.a. Genopretningsaftalen fra juni 2010, samt tilbagetrækningsaftalen fra december 2011.

- Coronakrisen indebar, at Danmark og andre lande gennemførte betydelige finanspolitiske lempelser i 2020.

Udvikling i den offentlige saldo (nettofordringserhvervelsen)

- Se siderne 172 – 173 i DØ1980, samt figuren i Excel-dokumentet.
- Af nedenstående fremgår det, at den private nettofordringserhvervelse svinger modsat den offentlige saldo/nettofordringserhvervelse. Det er grundlæggende et udtryk for samspillet mellem konjunkturudviklingen og de offentlige finanser, grundet de automatiske stabilisatorer. Forbedringen af den private sektors saldo under en lavkonjunktur, og tilsvarende forringelse under en højkonjunktur skal ses i lyset af de kraftige konjunkturudsving, og dermed modsatrettede i den private opsparing og de private investeringer. Det vil sige, at forbrugskvoten stiger (og opsparelskvoten falder) under en højkonjunktur og vice versa i en lavkonjunktur.
- En mere detaljeret gennemgang af udviklingen findes på siderne 178, DØ1980.

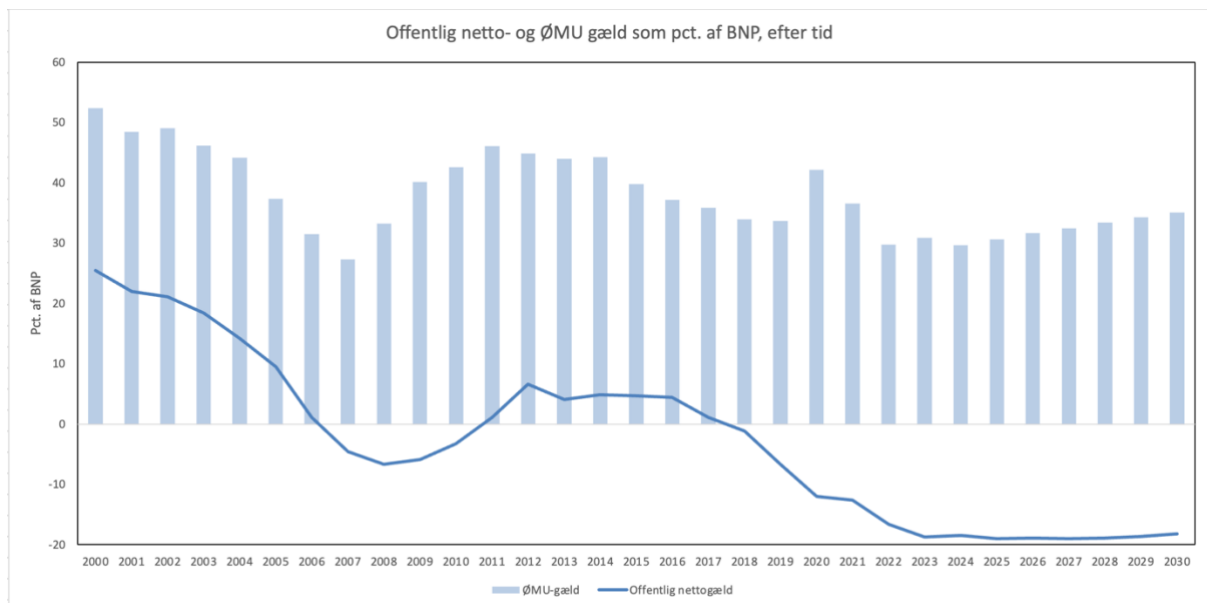

- Generelt kan man dog fastholde, at den positive nettofordringserhvervelse i perioden 2017 og frem, samt i årene op til finanskrisen har været med til at nedbringe den offentlige nettogæld i perioden, og endda gøre den positiv. Det gælder, da at nettofordringserhvervelsen er en strømstørrelse, mens gælden er en beholdningsstørrelse.

Offentlig gæld

- Bevægelserne i den offentlige gæld målt i forhold til det årlige BNP følger i store træk udviklingen i saldoen, således at et overskud på de offentlige finanser (strømstørrelser) nedbringer den offentlige gæld (beholdningsstørrelse) med samme beløb, mens det modsatte gælder ved underskud.

- En beskrivelse af ØMU-gælden og nettogældens udvikling siden 1980 er givet ved siderne 179 – 180, DØ1980.

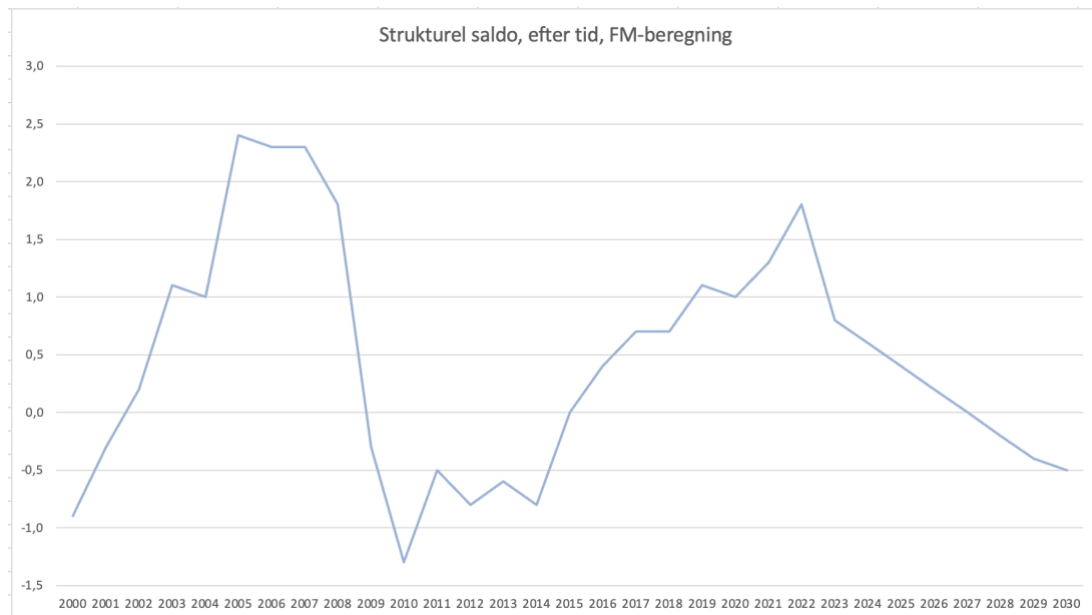
EU konvergenskrav

- For at blive optaget i den økonomiske og monetære union, ØMU-en, skal landene, herunder Danmark, opfylde en række konvergenskriterier.
- Der gælder således, at et eventuelt (faktisk) underskud på de offentlige finanser ikke må overstige 3 pct. af BNP, hvilket i praksis svarer til, at et lands ØMU-saldo skal være mindre eller lig 3 pct. af BNP. Hvis et land overskrider grænsen, kan det i sidste instans blive idømt økonomiske sanktioner.
 - Siderne 175 – 176 i DØ1980 beskriver udviklingen i landenes overholdelse af ØMU-saldo kravet. I 2022 var Danmarks ØMU-saldo 3,3 pct. af BNP og således 6,3 pct. over konvergenskriteriet.
- ØMU-gælden må ikke overstige 60 pct. af BNP, hvilket Danmark har overholdt siden 1998.

Budgetloven og finanspolitiske rammer

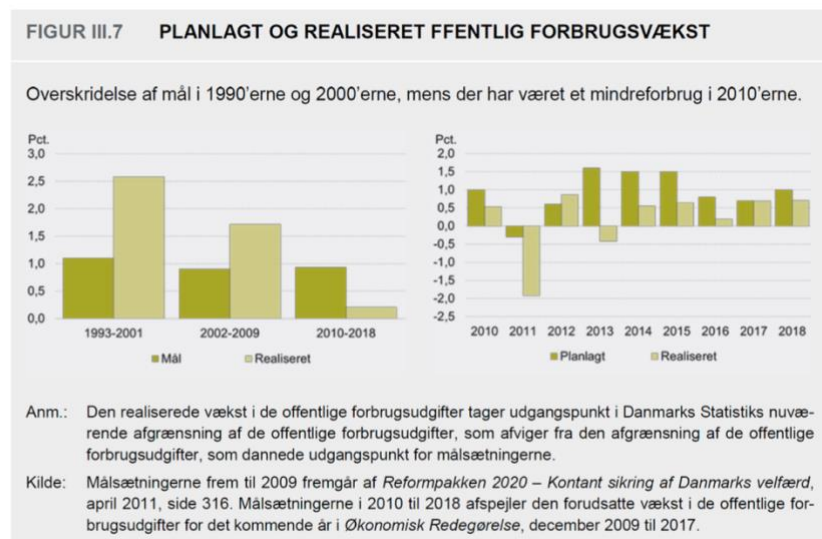
- Budgetloven har, overordnet set, til formål at sikre balance eller overskud på de offentlige finanser og en hensigtsmæssig udgiftsstyring.
 - Det blev oprindeligt vedtaget, at det strukturelle underskud på de offentlige finanser maksimalt måtte udgøre 0,5 pct. af BNP ved fremsættelse af finanslovsforslaget. I 2022 blev dette dog ændret til 1 pct. af BNP.
 - Der blev desuden vedtaget 4-årige udgiftslofter for stat, kommuner og regioner, samtidig med, at Budgetloven omfatter regler, der skal sikre overholdelse af de statslige budgetter. Det indebærer, at der for både regioner og kommuner er sanktioner forbundet med at overskride budgetterne.
 - I de første år med Budgetloven var der forholdsvis store strukturelle underskud, dvs. at underskudsgrænsen i praksis var en bindende restriktion ved fremlæggelsen af

finanslovsforslaget. Siden 2014 er de offentlige finanser således forbedret markant, som vist nedenfor:

- Der er dog væsentlige usikkerheder forbundet med at beregne den strukturelle saldo, der beror på skøn om den faktiske saldo foretaget af Danmarks statistisk. Der har historisk være betydelige fejlskøn, herunder i 2010, hvor der fra DØR, FM og EU-Kommissionen var en forventning om, at underskuddet på den faktiske saldo ville blive større end 3 pct. af BNP, hvorfor Danmark kom i procedure for uforholdsmæssigt store underskud. Det viste sig senere, at det faktiske underskud i 2010 ikke overskred grænsen.
- Sanktionsmulighederne, der blev indført i forbindelse med Budgetloven har ikke været i brug, da budgetterne for drifts- og serviceudgifterne er fastlagt indenfor rammerne af udgiftslofterne, og budgetterne er overholdt i regnskaberne siden 2011. Det tyder således på, at Budgetloven har haft den

ønskede
effekt,
det
gælder
at
mindske

når
om
de

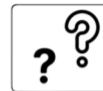
Kilde: De Økonomiske Råd, 2019

offentlige forbrugsudgifter.

- Studier på området¹ finder dog, at Budgetloven indebærer et trade off mellem at overholde de offentlige budgetter nøje, og kvaliteten af offentlig service for udsatte børn. Der er således en overværende risiko for, at et barn, der skal anbringes i en plejefamilie vil have et forskelligt sagsforløb, alt afhængigt af, om sagen 'starter' i januar (starten af regnskabsåret) eller december (slutningen af regnskabsåret). Disse udfordringer vil særligt ramme mindre kommuner, idet udgifter til 'out of home care' her er ekstremt variable.

Langsigtet holdbarhed

Hvorfor bekymre sig om finanspolitisk holdbarhed?

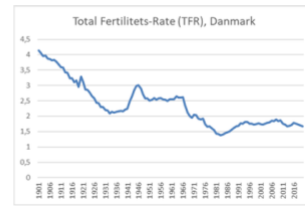

- Hidtil: Primært set på **kortsigtede** implikationer af finanspolitik.
- Diskussioner relateret til, hvordan finanspolitik kan sikre en **stabil** økonomisk udvikling, hvor konjunktursvingninger udjævnes.
- På længere sigt kan der imidlertid være strukturelle udfordringer, fx:
 - Demografi: Faldende fertilitet (færre børn og unge), flere ældre.
 - → Relativt færre i arbejdsdygtig alder i forhold til ældre → Nedgang i arbejdsstyrken.
 - → Stigende sundhedsudgifter og udgifter til ældrepleje.
 - → Stigende udgifter til pensioner.
- Bortfald af nogle indtægtskilder, fx olie og gas i Nordsøen.
- Ønske om, at økonomisk politik også sikrer en **langsigtet** stabil udvikling.

¹ Cavalca, Ejrnæs & Gørtz (2020): Trading off fiscal budget adherence and child protection. Plos One.

Finanspolitisk holdbarhed - usikkerhed

- Udviklingen i befolkningen fremover:
 - Fertilitet
 - Middellevetid
- Sundhedstilstand blandt de ældre
 - ➔ Det demografiske træk på det offentlige forbrug.
 - Generelt stigende sundhed, også blandt de aller-ældste (sund aldring), men høje sundhedsomkostninger mod slutningen af livet.
- Forudsætninger om fastholdt niveau for fx offentlig service:
 - Ændrede prioriteringer i befolkningen med stigende produktivitet og bedre teknologi?
 - Sundhed: Bedre behandlingsmetoder (produktivitet, kvalitetsudvikling) i sundhedssystemet øger forventningerne til behandling.
 - Andre områder: Uddannelse, ældrepleje, offentlig transport mv.

Finanspolitisk holdbarhed - usikkerhed

- Arbejdsmarked og beskæftigelse:
 - Hvad betyder uddannelsesniveau for erhvervsfrekvens?
 - Hvilken effekt har stigende velstand for arbejdstid – færre timer (?) – og hvornår vi går på pension? (*Indkomsteffekten*).
 - Hvordan kommer velfærds- og tilbagetrækningsaftaler til at påvirke adfærd fremover – hvor længe bliver danskerne på arbejdsmarkedet?
- Indvandring og integration:
 - Forudsætninger om nettoindvandring – hvilken produktivitet kan forventes?
- Offentlig saldo:
 - Globaliseringens betydning for skattebaserne – betydning for offentlige?
 - Klimaforanstaltninger – fremtidige omkostninger ved klimaforandringer?
- Renteniveau.

- Centrale antagelser i FM's konvergensprogram:

Den langsigtede fremskrivning tager udgangspunkt i et forløb, hvor der planlægges efter et balancekrav for den strukturelle saldo på $-\frac{1}{2}$ pct. af BNP i 2030 (svarende til stabil eller let faldende offentlig gæld i pct. af BNP). I årene efter 2030 bygger fremskrivningen på beregningstekniske principper og forudsætninger, herunder Danmarks Statistik og DREAMs befolkningsprognose og Energistyrelsens prognose for produktionen og den gradvise udtømning af de danske olie- og gasreserver i Nordsøen samt *Klimafremskrivningen 2023*. Med afsæt i indgåede ambitiøse politiske aftaler er der i *Klimafremskrivningen 2023* udsigt til en reduktion i nettoudledningen frem mod 2035, *jf. boks 5.2*.

Holdbarheden vurderes ved en uændret skatte- og afgiftsbelastning efter 2030 samt beregningstekniske antagelser om de offentlige udgifter, hvor fx forbrugsudgifterne pr. person i en given alder følger den generelle lønudvikling. De forskellige beregningstekniske antagelser mv., der anvendes i Finansministeriets langsigtede fremskrivninger og således i vurderingen af den finanspolitiske holdbarhedsindikator, er beskrevet nærmere i boks 5.3.

Boks 5.3

Principper for fremskrivningen efter 2030

De principper, der lægges til grund for fremskrivningen efter 2030, afspejler overordnet en fremskrivning af strukturerne i økonomien, som de ser ud i 2030. Hertil kommer virkningerne af besluttede initiativer, der rækker længere frem i tid.

- De nominelle udgifter til offentligt forbrug fremskrives ud fra et princip om, at udgifterne pr. borger opdelt på alder følger lønudviklingen. Grundlaget følger dermed det beregnede demografiske træk på den offentlige service mv., inkl. en korrektion for delvis sund aldring. De offentlige lønninger vokser i takt med de private lønninger, og de offentlige lønudgifter udgør en fast andel af det offentlige forbrug.

Boks 5.3 (fortsat)

Principper for fremskrivningen efter 2030

- Satserne for offentlige overførselsindkomster følger gældende regler, herunder virkningen af *Aftale om ny regulering af folkepensionen og indførelse af obligatorisk opsparing for overførselsmodtagere* (november 2018) frem til 2030, som er den periode, hvor der gradvist opbygges obligatorisk opsparing med den indgåede aftale. Efter 2030 er satserne beregningsteknisk forudsat at følge lønstigningen i den private sektor, så kompensationsgraderne ved ledighed og sygdom mv. overordnet set er konstante.
- Erhvervsfrekvenser og befolkningsandele på diverse overførselsordninger opdelt på alder, køn og herkomst er som udgangspunkt konstante. Andelen reguleres dog for de forventede virkninger af øget uddannelsesniveau, opholdstid for indvandrere samt vedtagne reformer, herunder virkninger af vedtagne reformer, som øger arbejdsudbuddet over tid med en gradvis stigning i tilbagetrækningsalderen som følge af reglerne for levetidsinddeksering i *Velfærdsaftalen* (2006) og *Tilbagetrækningsreformen* (2011).
- De offentlige bruttoinvesteringer fremskrives, så væksten i den nominelle offentlige nettokapitalbeholdning er lig med fremgangen i en sammenvejede udvikling i bruttoværditilvæksten i den offentlige og private sektor. I sammenvejningen vægter offentlig BVT 70 pct. og privat BVT 30 pct. Den private sektors BVT inkluderes, da dele af offentlige investeringer direkte understøtter produktionen i den private sektor, herunder infrastruktur mv.
- Offentlige subsidier og overførsler (netto) til udlandet udgør en konstant andel af BNP.
- Der er indregnet uændret skattebelastning efter 2030. Skatte- og afgiftssatser i procent fastholdes, og punktafgifter mv. fastsat i kronebeløb antages beregningsteknisk at følge med prisudviklingen.
- Det samlede provenu fra registreringsafgiften følger Energistyrelsens fremskrivning af bilbestanden i Danmark frem til 2035, hvorefter provenuet antages beregningsteknisk at udgøre en fast andel af BNP. Faldet frem mod 2035 skal ses i lyset af en stigende udbredelse af rulemissionsbiler.
- Ejendomsbeskatningen fremskrives med udgangspunkt i de besluttede regler fra *Tryghed om boligbeskatningen* (maj 2017). I fremskrivningen er der taget højde for udskydelsen af udsendelsen af nye ejendomsvurderinger, aftale om *Kompensation til boligejere og fortsat tryghed om boligbeskatningen* (maj 2020) og øvrige nye oplysninger.
- Provenuet fra beskatningen af aktiviteter i Nordsøen tager udgangspunkt i Energistyrelsens langsigtede prognose for produktionen af olie og gas, herunder virkningen af *Aftale om fremtiden for olie- og gasindvinding i Nordsøen* (2020). Olieforudsætningerne er beskrevet i kapitel 2 og baseres på markedsforventninger og Det Internationale Energiagentur (IEA) nyeste fremskrivning (Stated Policies Scenario i World Energy Outlook 2022).
- Efter 2030 er der beregningsteknisk forudsat et gradvist fald i energintensiteterne i forbrug og produktion, som afspejler løbende effektiviseringsforbedringer i energiforbruget.
- Der er antaget en gradvis normalisering af renterne. Den 10-årige rente på statsobligationer forudsættes således at stige til 2,8 pct. i 2030 og derefter gradvist yderligere til 4 pct. i 2050 for derefter at være uændret.

- DØR 2023 finder, at Holdbarhedsindikatoren for perioden frem til 2100 er givet ved 0,3 pct. af BNP, hvilket svarer til, at nutidsværdien af alle fremtidige offentlige investeringer overstiger nutidsværdien af de fremtidige udgifter. Tallet indebærer således, at hvis man lempede de offentlige finanser med 0,3 pct. af BNP eller 9 mia. kr. ville finanspolitikken netop være holdbar (dvs. en solvent offentlig sektor med en stabil gældskvote).
- Nedenfor er en række væsentlige usikkerhedsfaktorer for de offentlige finanser gengivet:

TABEL III.3 VÆSENTLIGE USIKKERHEDSFAKTORER FOR DE OFFENTLIGE FINANSER

Befolkning	• Udvikling i levetid • Udvikling i fødselstal • Omfang og sammensætning af ind- og udvandring
Offentlige serviceydelser	• Anden vækst end demografi- og velstandstræk • Sundhedsudgifternes afhængighed af restlevetid
Beskæftigelse	• Uddannelsesniveaues betydning for erhvervsfrekvensen • Velstandseffekt på tilbagetrækning og arbejdstid • Velfærds- og tilbagetrækningsaftalens virkning • Strukturledighed • Integration af indvandrere og efterkommere
Offentlig saldo	• Globaliseringens betydning for skattebaserne • Årlig regulering af overførselsindkomster • Konsekvenser af ændrede klimaforanstaltninger • Nominalprincippet fremtid • Ændrede økonomisk-politiske prioriteringer i øvrigt
Andre forhold	• Ændringer i den private sektors op- og nedsparing • Rente, produktivitetsvækst og inflation • Ændringer i bytteforholdet overfor udlandet

- Holdbarhedsindikatoren — og dermed de offentlige finanser — er ifølge DØR (2023) temmelig følsomme overfor potentielt lavere arbejdstid. Hvis den gennemsnitlige beskæftigelse således nedsættes med 0,4 pct. årligt i perioden 2031 – 2050, svarende til en samlet nedsættelse med 8 pct. over hele perioden eller 2,5 time uegentligt for en person med en 37-timers arbejdsuge, vil de offentlige finanser lide skade. Virkningen vil dog afhænge af, om nedsættelserne sker som følge af kollektive aftaler på arbejdsmarkedet (således, at nedsættelserne også vil reducere overførselsindkomsterne), eller om de sker som individuelle beslutninger. I det første tilfælde bliver HBI -0,6, mens det i det andet tilfælde bliver -1,5, svarende til, at begge scenarier er uholdbare.
 - Der er grundlæggende tale om et velfærdsdilemma, der udfolder sig, fordi vi lever i en verden, hvor produktiviteten til stadighed stiger, og dermed giver os mulighed for en

vedvarende stigning i levestandarden. Det medfører således, at hver generation er bedre stillet end den foregående, og således opnår en rigdom, der kan forvaltes på forskellig vis. En mulighed er, som gjort ovenfor, at arbejde mindre.

Da årsagen til det løbende dilemma grundlæggende er noget positivt, nemlig en stigende produktivitet, kan man ikke meningsfuldt sige, at der ikke er råd til f.eks. at holde mere fri eller til forbedrede offentlige tjenester fremover. Men det forøgede velstandspotentiale fra produktivitsvæksten hvert år kan selvsagt kun bruges én gang. Man kan vælge at fordele potentialet på alle tre områder, som det overordnet har været tilfældet historisk, hvor såvel det private forbrug som værdien af de offentlige tjenester og fritidsforbruget har været stigende. Det gælder imidlertid, at hvis befolkningen eksempelvis vælger at arbejde mindre for i højere grad at nyde fritiden, vil det alt andet lige reducere dens muligheder for privat forbrug, og de skattebetalinger, der finansierer de offentlige serviceydelser, vil ligeledes mindskes. Der er altså tale om en afvejning, der løbende er relevant at diskutere: Hvordan vil vi forvalte det forhold, at vi bliver rigere og fremover kan ting, som vi ikke kunne tidligere?

- De væsentligste forskelle mellem DØR's fremskrivninger og Finansministeriets fremskrivninger er givet ved siderne 155 – 165, DØR 2023.